

Engelsmanplaat en Rif, Monitor Natuur en Recreatie 2017

Verslag Wadwachten

Piet Veel eindredactie
Telgroep Engelsmanplaat
Voor Staatsbosbeheer en SOVON Vogelonderzoek Nederland

Colofon

Engelsmanplaat en Rif, monitor Natuur en Recreatie 2017

Eindredactie en vormgeving verslag: Piet Veel,
Telgroep Engelsmanplaat voor Staatsbosbeheer Ameland en SOVON
Vogelonderzoek Nederland
Februari 2018, Haarlem

Omslagfoto: Gezicht op de Kalkman vanaf het Rif,
Foto Kees Olsthoorn

De analyse van de gegevens en het schrijven van de diverse paragrafen is gedaan door:

Vegetatie: Marijke Schrier en Nico Jonker
Broedvogels: Harry Smit
HVP-tellingen: Wout Bakker
Overige vogelwaarnemingen: Kees Olsthoorn
Overige fauna: Kees Olsthoorn
Monitoring menselijke activiteiten: Ron Mes
Incidenten: Ron Mes

Coördinatie Telgroep zomer: Rob Strietman
Coördinatie Telgroep winter: Harry Smit
Coördinatie monitoring: Ron Mes

Tekstredactie TekstspEllen.nl
e-mail: vogelwachter.engelsmanplaat@gmail.com
Whatsapp: Telgroep Engelsmanplaat
URL: <http://rg0.home.xs4all.nl>
[Facebook: Engelsmanplaat](#)

Inhoudsopgave

Voorwoord	4
Samenvatting	5
Aanbevelingen	7
Het seizoen 2017	9
<i>Inleiding</i>	9
<i>Dankwoord</i>	9
Vegetatie	10
<i>Internationale natuur</i>	10
<i>De plantengroei in de verschillende habitattypen</i>	10
Vogels: het broedseizoen 2017	14
<i>Inleiding</i>	14
<i>Rodelijst soorten</i>	14
<i>Beschrijving per soort</i>	14
<i>Broedvogelstand op het Rif 2011 – 2017</i>	15
Vogels: HVP-tellingen zomerseizoen 2015	16
Vogels: overige waarnemingen	18
Waarnemingen overige organismen	18
Monitoring van menselijke activiteiten	19
<i>2017: Topjaar voor de recreatie</i>	19
<i>Droogvallers (volgens AIS-data 2016-MOCO)</i>	20
<i>Incidenten in 2017</i>	21
<i>Trends in incidenten</i>	21
<i>Discussie</i>	22
<i>De grote lijn, interactie natuur en recreatie Engelsmanplaat</i>	23
Literatuur	25
Lijst van bijlagen:	26
<i>Vegetatie op Engelsmanplaat en Rif</i>	27
<i>Rooster wadwachten in 2017</i>	28
<i>HVP-tellingen zomerseizoen 2017</i>	29
<i>Overige waarnemingen vogels</i>	32
<i>Waarnemingen overige organismen Engelsmanplaat en Rif 2017</i>	36
<i>Basisgegevens monitoring recreatie 2017</i>	38
<i>Overzicht incidenten 2017</i>	39

Voorwoord

(nog nader in te vullen)

Marjan Veenendaal
Teamleider Staatsbosbeheer Ameland.

De Kalkman

Foto: Kees Olsthoorn

Samenvatting

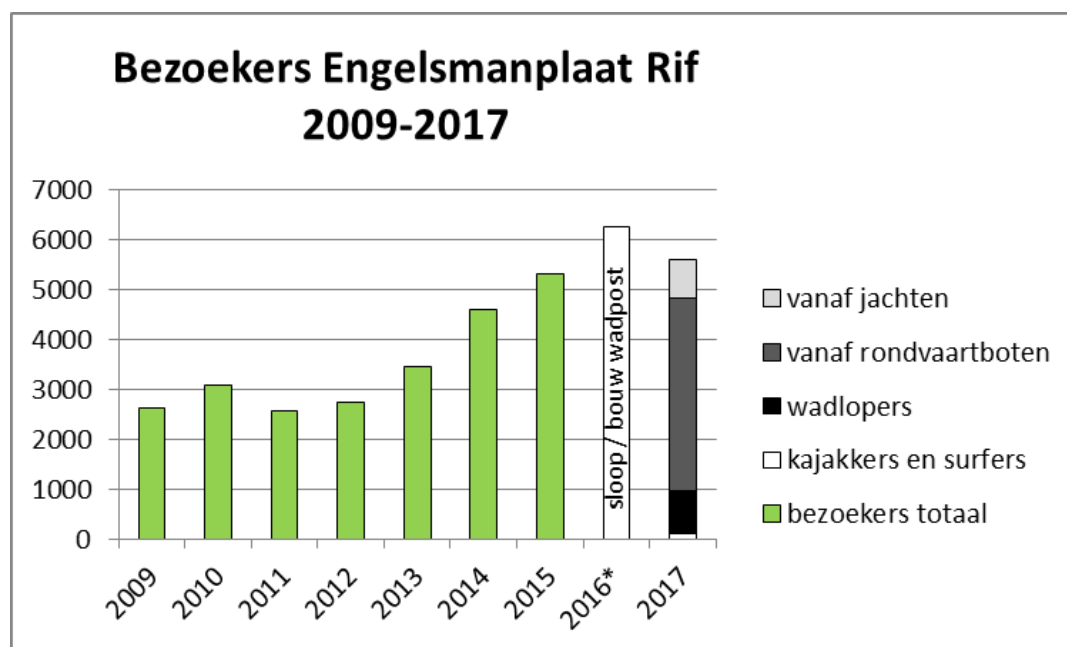
Het jaar 2017 was opnieuw een goed jaar voor de broedvogels. De belangrijkste broedvogels in het gebied zijn drie soorten sterns: Noordse Stern (353 broedgevallen), Visdief (526) en Dwergstern (250). Sinds het ontstaan van de kolonie op het Rif is het totaal aantal broedparen nog niet zo hoog geweest. Vooral het aantal broedparen Dwergsterns was in 2017 hoog en vormde daarmee een van de grootste kolonies in Nederland. Gemiddeld broeden jaarlijks 800 – 900 paar in ons land.

De kolonie strekte zich dit jaar uit over bijna het hele Rif, met uitzondering van de westpunt.

Daarnaast werden broedgevallen vastgesteld van Strandplevier (1), Scholekster (13) en Eidereend (1).

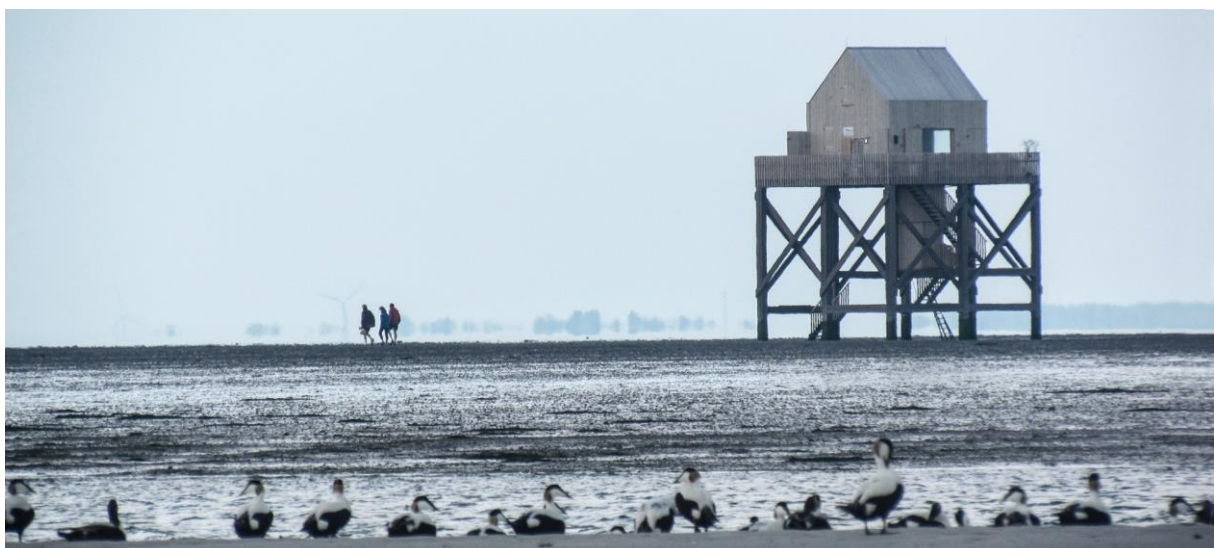
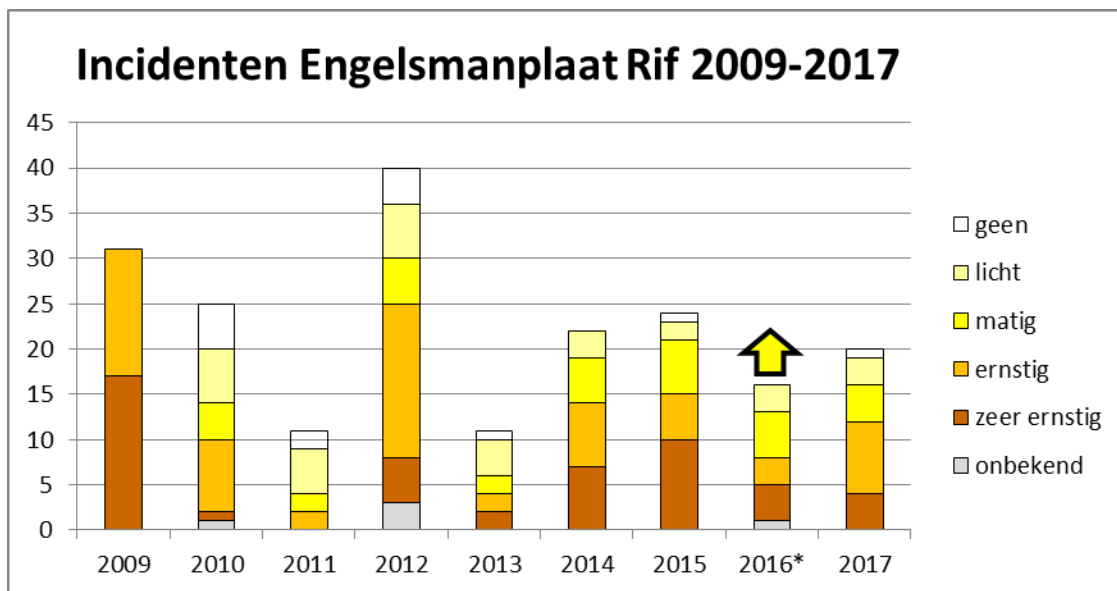
Ook als hoogwatervluchtplaats werden Engelsmanplaat en Rif weer druk bezocht door grote aantallen vogels. Het maximum van ca 83.000 ex. werd geteld op 12 augustus 2017. Vooral voor Kanoetstrandloper, Bonte Strandloper, Rosse Grutto en Wulp is deze HVP van belang.

Er is voor wat betreft de niet-broedvogels speciaal gelet op de Reuzenstern. Hoewel in de avond wel een aantal is waargenomen (min. 8 ex.) is er – zo er al geslapen is – geen sprake geweest van een slaapplaats van de omvang als in 2014.

Het in 2014 geopperde “Werelderfgoed-effect” (meer bezoekers door de golf aan werelderfgoedpubliciteit) zet door. In 2016 was de registratieperiode onderbroken, en is het aantal bezoekers geschat middels extrapolatie. Maar het aantal geregistreerde aantal bezoekers in 2017 laat een verdere stijging zien t.o.v. 2015 en voorgaande jaren.

Ondanks de forse toename van bezoekers is in het aantal incidenten geen duidelijke trend te signaleren. Wel is er sprake van een verschuiving van veroorzakers. In 2015 waren de surfers (wind + kite) niet zozeer talrijk als wel extreem verstorend aanwezig. Evenals in 2016 werden in 2017 de meeste verstoringen veroorzaakt door enkele motor- en zeiljachten.

Eiders en wadlopers

Foto: Kees Olsthoorn

Aanbevelingen

Rust op HVP's: Erecode én op waddenkaart

- De bekendheid met de Erecode is over de jaren aan het afnemen (Heslinga 2017).
- Onze wadwachten constateren dat de bescherming van de rust voor vogels HVP's met de Erecode niet voldoende werkt en discussies oproept.
- De HVP's worden door velen niet herkend (en soms niet erkend).
- De bescherming van trekvogels op HVP's schiet te kort.
- De aanduiding op de waddenzeekaarten van de broedgebieden (artikel 20) werken wél goed.

Gezien de sterk gestegen aantallen bezoekers bevelen wij aan de HVP's op de waddenzeekaarten op te nemen met een code "HVP" met de toelichting dat betreden in de hoogwaterperiode niet mogelijk is zonder vogels te verstoren. Dit geldt ook voor folders zoals van SBB voor Engelsmanplaat. Een recente kaart van Project Rijke Waddenzee kan daarbij als basis dienen.

Aanbevolen wordt de bekendheid met de Erecode intensiever te bevorderen.

Zie ook Heslinga en Sijsma 2017:

"Voor zowel de erecode en de campagne zijn de website www.waddenzee.nl, folders en flyers, en beeldschermen in de havens van groot belang voor het onder de aandacht brengen."

Surfers

Surfers veroorzaken *relatief* veel incidenten (1 op de 5).

Wij bevelen aan deze specifieke groep gericht te benaderen met voorlichting en de afspraken met handhavers van de Waddenunit en op de wal warm te houden.

Simonszand en de Balg van Schiermonnikoog: geen wadwachten

Uit de MOCO AIS-data blijkt een intensief gebruik van de Balg en Simonszand als aanleg/ankerplaats, mogelijk intensiever dan rond Engelsmanplaat / Rif. Op die plaatsen is géén permanent toezicht van wadwachters. Overwogen kan worden daar ook wadwachters te plaatsen.

Monitoring zeehonden

We moeten ons beraden of het zinvol is om de wijze van het tellen de zeehonden zoals dat de afgelopen jaren vanaf de wadwachtpost is uitgevoerd moet worden gecontinueerd. De locatie met de nieuwe wadwachtpost ook veranderd met als gevolg een grotere afstand tot de belangrijkste zeehondenbank en minder zicht op de westpunt van het Rif. Bezien moet worden wat de meerwaarde van onze tellingen is ten opzichte van de andere tellingen die in de Waddenzee worden uitgevoerd.

Aandacht voor erosie onder de wadpost.

Tijdens stormvloedden komen bij sommige windrichtingen de golven tot onder de nieuwe wadpost. Door de wervelingen rond de negen (!) palen wordt het zand gemobiliseerd en (deels) achter de post weer afgezet. Tot dusverre waren de stormen van beperkte omvang en duur. Een échte zware storm (11-12 Bft) kan de post ondergraven. Het is aan te bevelen de stabiliteit goed te monitoren en eventueel stenen rond de voet te storten, of het behoud van zand op een andere wijze te bevorderen. Dat moet dan wel bijtijds gebeuren! Stenen rond het huisje zijn voor de rubberboot overigens wel een risico (schroefschade).

Doorbuigende loopplank februari 2017

Het seizoen 2017

Inleiding

Ook in 2017 verzorgde de Telgroep Engelsmanplaat weer met veel plezier de bemanning (m/v) van de observatiehut op de Engelsmanplaat en verzorgden de leden van de Telgroep de monitoring van mens en natuur. Zij zijn vogelwachter / wadwacht / gastheer namens Staatsbosbeheer.

De monitoring wordt uitgevoerd door een groep van vrijwilligers. Van de vrijwilligers wordt verwacht dat zij als gastheer optreden voor de honderden bezoekers van dit natuurgebied en goede voorlichting kunnen geven over alle ins en outs van dit gebied. De monitoring omvat tellingen tijdens hoogwater van tienduizenden wadvogels, de broedkolonie van sterns op het Rif, recreatiejachten, wadlopers en andere activiteiten. Door het geven van voorlichting bevorderen de wadwachten verantwoord gedrag van bezoekers en gebruikers. Slechts incidenteel is het nodig dat de wadwachten optreden als de ogen en oren van de handhaving. Ook verlenen zij hulp in noodgevallen.

2017 was het eerste jaar dat het gehele seizoen het nieuwe onderkomen de Kalkman kon worden gebruikt. Vrijwel zonder uitzondering zijn alle vrijwilligers bijzonder tevreden over deze nieuwe behuizing.

Dankwoord

De coördinatie van de wadwachten bij Staatsbosbeheer Ameland was in de goede handen van Marjan Veenendaal. De regelmatige ravitaillering met mensen, water en gas en de juridische bijscholing werden weer goed verzorgd door de bemanning van de MS Krukel, de Waddenunit van het Ministerie van Economische Zaken: Arjen Dijkstra, Bert Meerstra en Chris Feenstra. Verder past een woord van dank voor de rugdekking die zij met hun handhavingstaak bieden. Voor de begeleiding van de wadloper-wadwachters gaat onze dank uit naar de Kustwacht Schiermonnikoog, het wakend (Schiermonnikoog). Voor de registratie van HVP-tellingen en losse waarnemingen is dankbaar gebruikgemaakt van SOVON en waarneming.nl.

Vegetatie

Een duik in de geschiedenis

Het gaat de Wadwachters op de Engelsmanplaat natuurlijk in de eerste plaats om het tellen en beschermen van vogels. Maar er valt meer te vertellen over de schijnbare lege wadvlakte. Bijvoorbeeld de plantjes die aan het eind van het seizoen de kop boven het zand uitsteken. Internationaal soms heel bijzonder en zeldzaam.

Internationale natuur

De Waddenzee maakt deel uit van het Europese natuurnetwerk Natura 2000. Het natuurnetwerk bestaat uit verschillende habitattypen, zeg maar levensgemeenschappen. Op en rond de Engelsmanplaat hebben we te maken met vijf verschillende habitattypen (*Janssen, 2003*).

Type nr	Naam	Kenmerken	Voorkomen in Europa	Oppervlakte in Europa
1110	Permanent met zeewater van geringe diepte overstroomde zandbanken	Schelpenbanken (Spisula)	Plaatselijk algemeen in de kustzone van Europa, met name Noordzee en Baltisch gebied	100.000 – 1.000.000 ha
1140	Bij eb droogvallende slikwadden en zandplaten	Voedselgebied voor vogels en opgroei van vis. Zeehondenrustplek	Waddenzee herbergt het grootste deel van dit type in Europa	100.000 – 1.000.000 ha
1310	Eenjarige pioniervegetaties van slik- en zandgebieden.	Pionierplanten van zout milieu	In Nederland in relatief grote oppervlakte aanwezig	100 – 1000 ha
1320	Schorren met slijkgrasvegetatie	Soortenarme slijkgrasvegetatie	In Europa in gedegradeerde vorm aanwezig	10 – 100 ha
2110	Embryonaal wandelende duinen	Biestarwe duin en broedgebied voor sterns	In Nederland en Europa zeldzaam	100 – 1000 ha

De plantengroei in de verschillende habitattypen

We hebben deze zomer de bewakings-verslagen nageplozen en de plantengegevens op een rijtje gezet. Het voorkomen van de verschillende soorten staat in de FLORON-abundantieschaal.

In drie van de van de habitattypen komen planten voor (bijlage 1).

Eenjarige pioniersvegetaties van slik- en zandgebieden (1310)

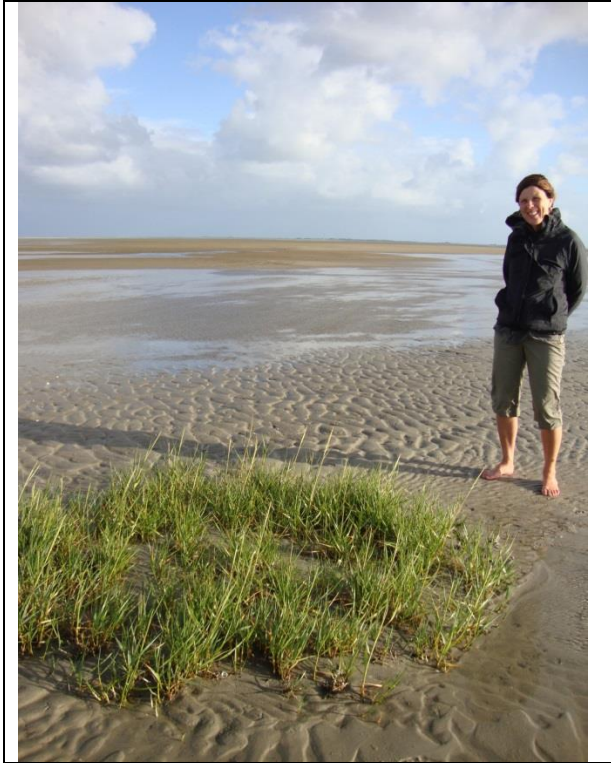
Het habitatype eenjarige pioniersoorten komt op twee plaatsen voor; het vloedmerk aan de luwe kant van de Hiezel en het hoge slik stuk op de Engelsmanplaat. Op de Hiezel ligt een dik, licht overstoven vloedmerk met veel groen- en roodwieren. De eenjarige planten kunnen hier goed kiemen door de voedingstoffen die vrijkomen bij de vertering van de wieren. In goede jaren groeien er tientallen exemplaren van Klein schorrekruid en verder Zeekraal, Zoutmelde, diverse melde soorten, Zeeraket en kweldergras. Voorbeelden van goede jaren zijn 2012 en 2017. In slechte jaren gaat er in het voorjaar of de zomer een hoogwater over de Hiezel en spoelt alles weg. Zo stond er in 2014 geen enkele plant.

Op het vlakke, slijkige stuk van de Plaat kiemen jaarlijks tientallen tot meer dan honderd Zeekraalplantjes. Elk jaar opnieuw en van een bestendige populatie lijkt geen sprake.

Schor met slijkgrasvegetatie (1320).

Op het hoge, vlakke deel van de Plaat doorstaan drie pollen Slijkgras al jarenlang (winter)stormen en kruierend ijs. Uitgroeien doen ze niet, maar ze verdwijnen ook niet. Sommige jaren, zoals in 2013 vonden we tientallen kiemplanten, maar tot blijvende uitbreiding heeft dit niet geleid. Blijkbaar staan de drie pollen ze aan de rand van hun 'kunnen' en komt er niets meer bij.

Engels slijkgras op de Plaat.

Embryonaal duin (2110)

Het Rif groeit steeds verder aan en ontwikkeld zich in hoog tempo tot een van de mooiste voorbeelden van embryonaal wandelend duin. In 2009 zijn voor het eerst een tiental exemplaren van Biestarwegras vermeld in het jaarverslag. In 2013 ging het om al meer dan 100 pollen die kleine duintjes vormen. In 2014 spoelden drie zware stormen een flink deel van de duintjes weg. Resterden tientallen spruiten van Biestarwegras die opnieuw begonnen met het vasthouden van zand voor nieuwe duintjes. Daarna is de duinvorming spectaculair toegenomen tot meer dan 5000 pollen Biestarwegras en zo ontstaat een ideaal broedgebied voor de sterns. In 2017 groeit er vooral Biestarwegras en een paar pollen Noorse helm en/of Zandhaver, dat is nog niet helemaal duidelijk. De Zeeraket varieert jaarlijks van enkele tientallen tot meer dan honderd planten. Dit jaar is voor het eerst op twee plaatsen Kleine schorrekruid gevonden. De komende tijd kunnen we uitkijken naar Zeemelkdistel, Zandhaver, Stekend loogkruid, diverse melde soorten en Gele hoornpapaver. Zeepostelein hoort ook in dit rijtje thuis en is in september 2013 al gevonden door Arjan Dijkstra, maar daarna niet meer.

	
<p>Biestarwegras; het begin van een embryonaal duin</p>	<p>Embryonaal duin</p>
	
<p>Zeeraket op een overstoven vloedmerk</p>	<p>Zandhaver (links) en Biestarwegras.</p>

Bronnen:

J.J.A. Janssen & J.H.J. Schaminee, 2003. Habitattypen, Europese natuur in Nederland. KNNV uitgeverij Utrecht.

<https://www.synbiosys.alterra.nl/natura2000/gebiedendatabase.aspx?subj=n2k&groep=2&id=n2k1&topic=introductie>

Met dank aan Anneke Bouman, Ron Mes en Theo Baas voor hun opmerkingen en aanvullingen.

Vogels: het broedseizoen 2017

Inleiding

Het jaar 2017 was opnieuw een goed jaar voor de broedvogels, nog nooit in de recente telgeschiedenis zijn de aantallen zo hoog geweest met ruim ruim 1100 paar sterns. De belangrijkste broedvogels in het gebied zijn drie soorten sterns, Noordse Stern, Visdief en Dwergstern. De kolonie bevindt zich op het Rif en besloeg dit jaar ongeveer de oostelijke helft.

De telmethode is gebaseerd op de richtlijnen zoals door het SOVON geformuleerd (van Dijk A.J. 1993.)

De kolonie op het Rif is op 2 juni geteld. Daarnaast zijn aanvullende waarnemingen gebruikt. Het broedsucces is niet bepaald, en ook lastig vast te stellen. Bij hogere vloed is vanaf de Engelsmanplaat niet altijd goed te zien welk deel van de kolonie droog blijft, en welk deel onder water is komen te staan. Bij controle na hoogwater is wel te zien hoe hoog het water is geweest, maar het effect op de nesten of pulli is niet goed vast te stellen. Alleen via z.g. enclosure, een omheining om een deel van de kolonie, zou het broedsucces vast te stellen zijn.

Het onderscheid tussen Visdief en Noordse stern is gebeurd door in de week voor de telling met een telescoop de verdeling in de kolonie te bekijken. De twee soorten broedden redelijk gescheiden. De Noordse sterns broedden vooral op kale vlaktes met schelpen, de Visdieven vooral in lage duintjes. Bovendien maken Visdieven met strootjes nog iets van een nest, noordse sterns leggen hun eieren in een kuiltje zonder strootjes of plantenresten.

Rodelijstsoorten

Van de 6 gevonden soorten zijn er 3 die op de rode lijst voorkomen. De laatste rode lijst dateert van 2004. **Visdief** staat beschreven als kwetsbare soort (KW). Ook de **Dwergstern** is een kwetsbare soort (Hustings F., et al. 2004).

De Strandplevier valt onder de bedreigde soorten (BE).

Beschrijving per soort

Visdief (Rif: 526 paar)

In 2016 werden 300 paar vastgesteld, de aantallen in 2017 zijn bijna verdubbeld. De kolonie op het Rif is min of meer in tweeën gedeeld in een oostelijke kolonie en westelijke kolonie, met daartussenin en vrij kale vlakte waar weinig sterns broedden. Omdat Visdieven meestal in de duintjes broeden, hebben zij waarschijnlijk het minst last van hogere vloed.

Noordse stern (Rif: 353 paar)

Het aantal Noordse sterns was in 2016 157 paar, het aantal in 2017 is daarmee vergeleken verdubbeld. Noordse sterns broeden op de lage, kale delen en zijn daardoor het meest kwetsbaar voor hoogwater. In 2015 werd het aantal Noordse sterns op 1000-1050 paar geschat. Het totaal aantal paar in Nederland in 2017 is op dit moment nog niet bekend, maar het is wel duidelijk dat een aanzienlijk deel van de Nederlandse Noordse sterns op het Rif broedt.

Dwergstern (Rif: 250 paar)

De aantallen dwergsterns zijn nog nooit zo hoog geweest, ook niet in de zeventiger jaren van de vorige eeuw. Vergeleken met 2016 is het aantal verdubbeld. De Dwergsterns waren in twee kolonies opgesplitst. Op het schelpenstrand aan de oostzijde van het Rif bevond zich een kolonie, de andere kolonie bevond zich bij de westelijke visdievenkolonie. Bij de telling op 2 juni waren er al enkele pulli in de oostelijke kolonie aanwezig. Hogere vloed later in het broedseizoen hebben waarschijnlijk geleid tot het wegspoelen van nesten, vooral in de oostelijke kolonie. De westelijke kolonie ligt wat hoger en zal daar minder last van gehad hebben. In 2015 werd het aantal Dwergsterns in Nederland op 620-670 paar geschat. Ook voor deze soort is het aantal in 2017 nog niet bekend, maar een nog groter deel dan in 2016 van de Nederlandse broedpopulatie van de Nederlandse Dwergsterns broedde op het Rif.

Scholekster (Engelsmanplaat: 1 paar, Rif: 12 paar)

Op de Engelsmanplaat probeert een paartje Scholeksters al jaren op de Hiezel jongen groot te brengen. Ook dit jaar weer heeft een paartje een nest gemaakt, maar een onverwacht hoogwater (er was nl. weinig wind) in de week voor de telling spoelde de vier eieren weg. De meeste Scholeksters op het Rif bevonden zich in de twee sternkolonies, een paartje had een nest meer naar het westen gemaakt, westelijk van de westelijke sternkolonie.

Eidereend (Rif: 1 paar)

Bijna elk jaar wordt wel een ei van een eidereend gevonden, soms nog in een soort van nest. Dit jaar werd tijdens de telling van de sternkolonies een vrouwtje op haar nest aangetroffen.

Strandplevier (Rif: 1 paar)

De strandplevier is ongetwijfeld de zeldzaamste broedvogel op het Rif, ook landelijk gezien. In 2015 waren er slechts 9 paar in het hele Waddengebied, landelijk bedroeg het aantal Strandplevieren toen 120-135 paar. Het paartje op het Rif is met twee jongen gezien.

Broedvogelstand op het Rif 2011 – 2017

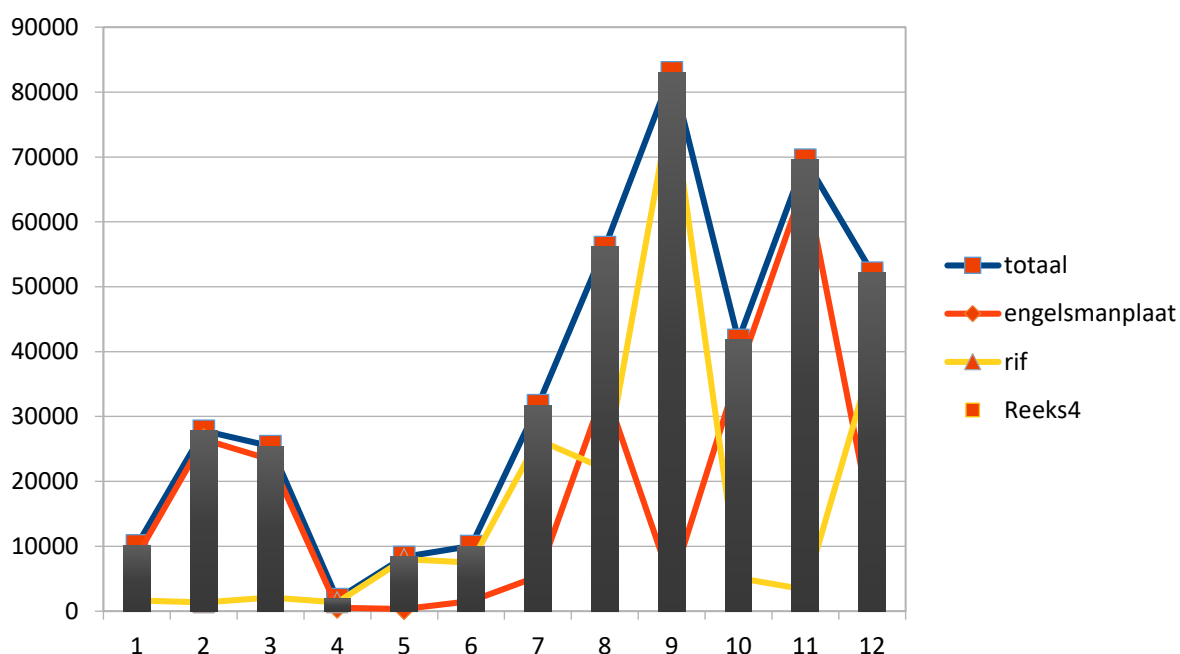
In de periode 1998 tot 2004 zijn er broedvogels aanwezig geweest op voornamelijk het Rif. Tussen 2004 en 2010 zijn er wel sterns aanwezig geweest, ook alarmerend. Vanaf 2011 is er weer kolonievorming en worden er nesten gevonden.

	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
<i>Eidereend</i>			1	1			1
<i>Scholekster</i>		4	4	4	9	6	13
<i>Strandplevier</i>		1	-	1	2	1	1
<i>Noordse Stern</i>	23	67	70	68	174	157	353
<i>Visdief</i>	23	22	3	272	262	300	526
<i>Dwergstern</i>	23	41	32	65	30	123	250
<i>Zilvermeeuw</i>						1	

Vogels: HVP-tellingen zomerseizoen 2015

Net als vorige jaren is er door het seizoen heen regelmatig geteld (minimaal twee keer per maand), ook zijn de aantallen te vergelijken met tellingen van vorige jaren. Er wordt tijdens geen enkele HVP telling een vogel op 't Bultje van Glorie waargenomen. Hierdoor wordt de vraag opgeworpen of het nog wel nuttig is om deze plaat mee te nemen in de HVP tellingen. Wellicht dat het een beter idee is om het Buitenrif als nieuw, zelfstandig gebied te gaan tellen, aangezien hier op sommige dagen wel behoorlijke aantallen vogels worden geteld. Iets om over na te denken.

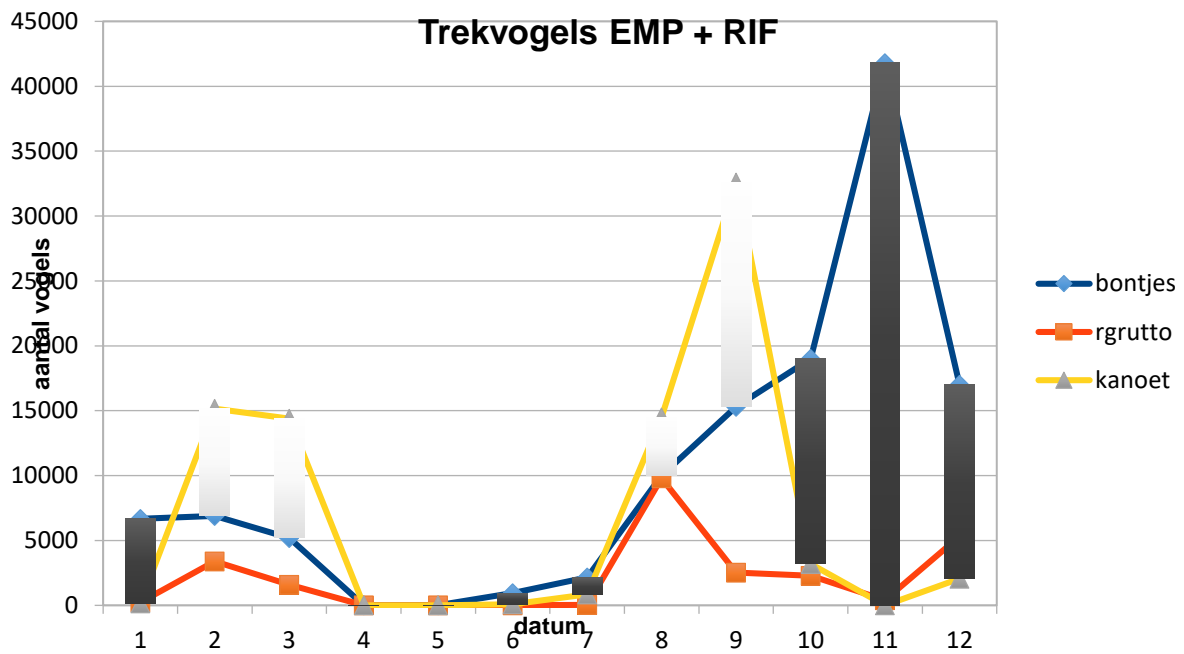
De pieken in het totale aantal wadvogels in april/mei en augustus/september zijn duidelijk waarneembaar in onderstaande grafiek.

Grafiek 1: Totaal aantal vogels tijdens HVP tellingen. Horizontale as: 1=25-Apr; 2=13-May; 3=20-May; 4=05-Jun; 5=27-Jun; 6=11-Jul; 7=15-Jul; 8=01-Aug; 9=12-Aug; 10=31-Aug; 11=03-Sep; 12=15-Sep

Een nog sterkere trend is waarneembaar voor de bekende treksoorten, zoals de Bonte Strandloper, Kanoet en Rosse Grutto. Deze soorten worden in de periode van begin juni tot half juli helemaal niet waargenomen. Hun aantallen nemen dan eind juli sterk toe tot een maximum van meer dan 40.000 exemplaren, in het geval van de Bonte Strandloper. Vanaf half augustus beginnen de hoge aantallen Kanoeten en Rosse Grutto's weer af te nemen. Het vertrek van de Bonte Strandloper volgt snel daarna.

Grafiek 2: Totale aantallen trekvogels. Nummering horizontale as is idem aan grafiek 1

Bonte Strandloper

Foto: Ger Molenaar

Vogels: overige waarnemingen

De waarnemingen van de niet-broedvogels zijn opgenomen in bijlage 4. Vermeldenswaard is het gedurende de gehele zomer aanwezig zijn van Slechtvalken op de Engelsmanplaat en omgeving (max., 3 ex gelijktijdig) en de Lepelaars die regelmatig in een klein aantal op het wad foerageren. In augustus werden weer enkele Reuzensterne waargenomen (max. 8 ex op 4 aug. '17), maar van een slaapplek van enige omvang zoals in 2014 lijkt in 2017 geen sprake te zijn geweest.

Waarnemingen overige organismen

Van de telling van de zeehonden is over het verslagjaar geen overzicht gemaakt. Bedacht moet worden wat de meerwaarde van onze tellingen is (in 2017 ook van een gewijzigde locatie) ten opzichte van de andere tellingen die in de Waddenzee worden uitgevoerd. In bijlage 5 zijn waarnemingen van een aantal andere organismen, voor het merendeel insecten, weergegeven.

Foto: Kees Olsthoorn

Monitoring van menselijke activiteiten

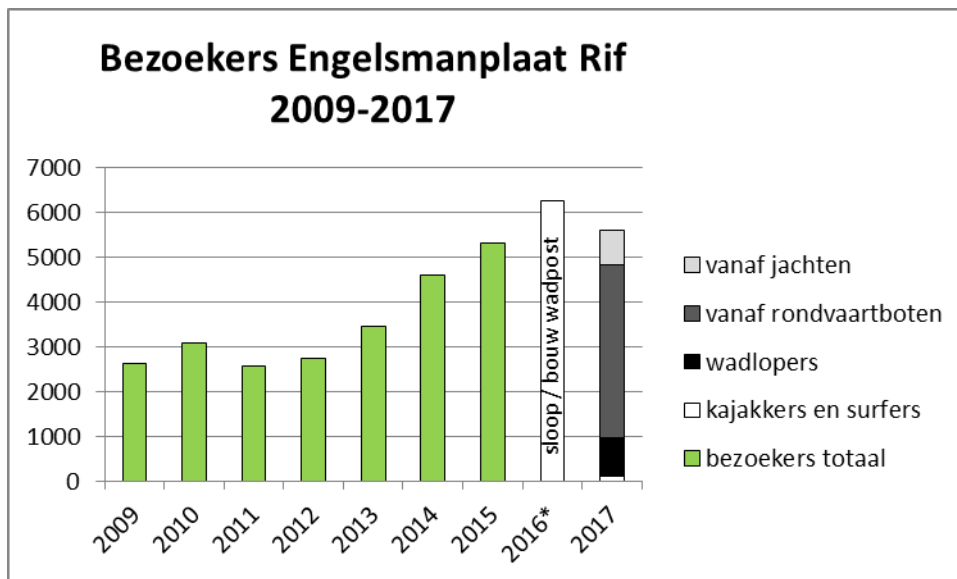
2017: Topjaar voor de recreatie

Sinds 2013 / 2014 constateren wij een sterke groei in het aantal bezoekers van Engelsmanplaat en Rif. In 2014 werd dit wat aarzelend bestempeld tot “Werelderfgoed-effect”. We kunnen nu wel concluderen dat dat terecht is gebeurd; de groei van het aantal bezoekers zet van 2013-2017 door. In onze definitie zijn bezoekers mensen die daadwerkelijk voet aan de grond zetten op Engelsmanplaat of Rif.¹

We kunnen in 2017 met 5500 bezoekers spreken van een top-recreatie-jaar. In werkelijkheid is de groei vergeleken met voorgaande jaren nog groter geweest want het aantal waarnemingsdagen was in 2017 lager dan in 2015 (2015: 143; 2016: 86; 2017: 133). Van alle bezoekers is 70% afkomstig van rondvaartboten, 14% komt van eigen jachten en 16% is wadloper vanaf de Friese kust. Het aantal jachten dat voor anker gaat of droogvalt is min of meer constant.

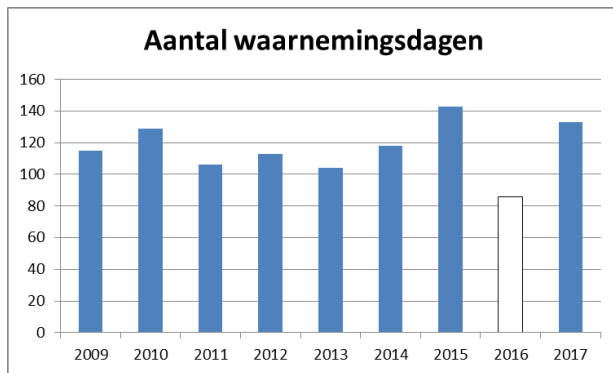
Wind- en kitesurfers, kajakkers vormen een kleine groep, maar zij kunnen door hun specifieke karakter een grote impact op de rust in het gebied hebben. Snelle RIB's komen meestal niet met bezoekers op de platen, maar varen snel en soms dicht langs hoogwatervluchtplaatsen én zij verstoren tot ergernis van velen de rust

Figuur 1 Trend aantal bezoekers Engelsmanplaat Rif 2009-2017. Van 2016 is geen totaal aantal bekend.

¹ Opbasis van de monitoringdata 2017 (Bijlage \$1) plus voorgaande jaren en dagverslagen 2017.

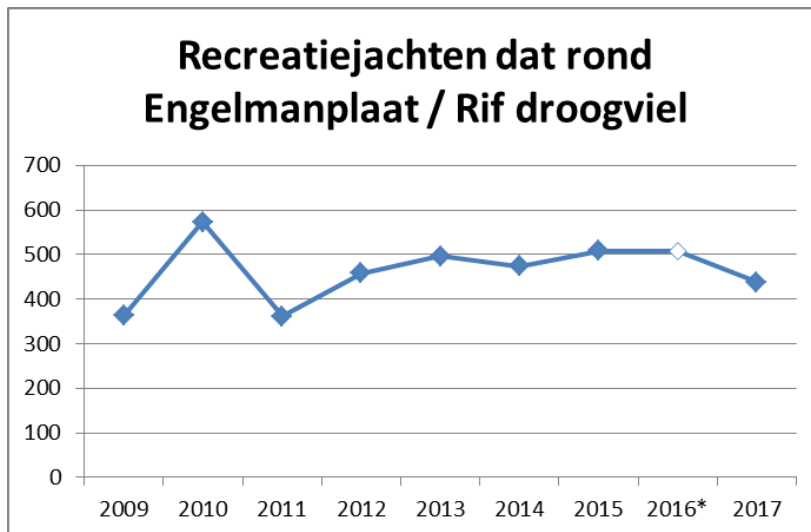
Figuur 2 Aantal waarnemingsdagen (lees: etmalen)

Figuur 3 Herkomst van bezoekers Engelsmanplaat Rif 2017

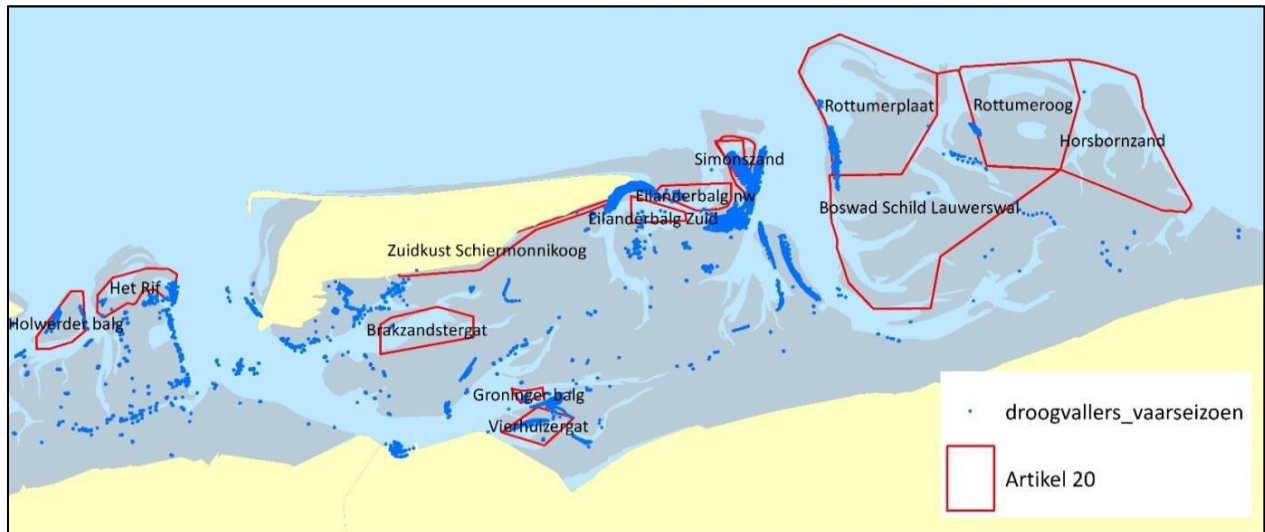
Figuur 4 Aantal recreatiejachten dat rond Engelsmanplaat Rif droogviel 2009-2017

Droogvallers (volgens AIS-data 2016-MOCO)

Uit figuur 5 valt op te maken dat in 2016 (!) veel werd drooggevallen aan de oost- en de westpunt van Het Rif. Aan de oostkant zijn dit voornamelijk rondvaartboten die rond laagwater bezoekers droppen aan de rand van het Rif. Aan de westkant komen geen rondvaartboten maar wel jachten. Het is praktisch onmogelijk om op het West-Rif droog te vallen zonder de zeehonden op hun ligplaats te verstoren. Let overigens op de blauwe stippen rond Schiermonnikoog-oost en vooral Simonszand. Hier zijn geen wadwachten aanwezig!

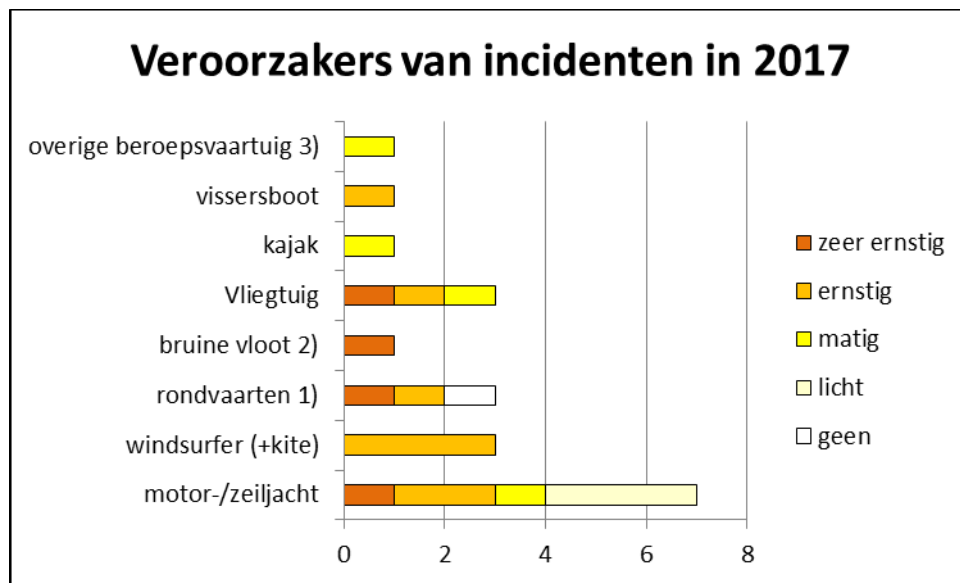
Figuur 5 Droogvallers in en om artikel 20 gebieden in het oostelijke wad. AIS-gegevens 2016.
(Bron: Meijles, Daams, Sijtsma en Vroom 2017)

Incidenten in 2017

De meeste incidenten worden veroorzaakt door de jachten, dat is dan ook een omvangrijke categorie. Bij het beoordelen van deze grafiek kan rekening gehouden worden met de aantallen per categorie (totaal aantal jachten versus het aantal incidenten met jachten). In de tabel \$1 zijn de relatieve aantallen incidenten weergegeven.

Figuur 6 Veroorzakers van incidenten in 2017

Toelichting bij Figuur veroorzakers van incidenten.

1) rondvaart-"vissersboot" (TX31, "zeer ernstig")

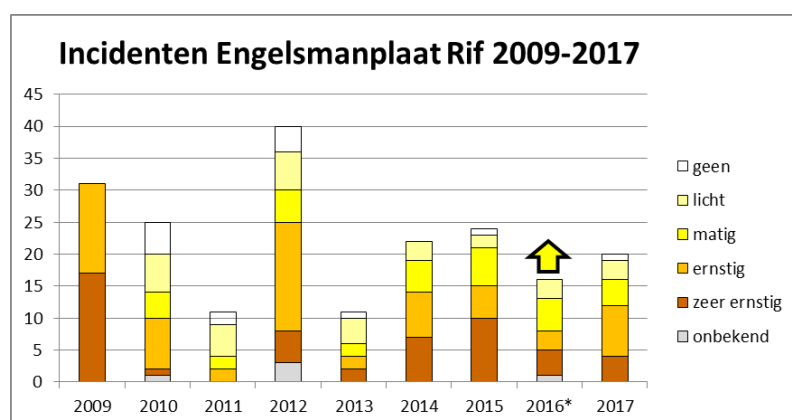
2) Tweemaster maatkast Ideaal met groep mensen, twee rubberboten en vier marathonzwemmers

3) KNRM-oefening

Trends in incidenten

In de loop van de periode 2009-2017 zien we sterke schommelingen in het aantal geregistreerde incidenten. Heel voorzichtig zou je een licht afnemende trend kunnen signaleren.

Figuur 7 Trend in incidenten 2009-2017

Op basis van het totaal aantal bezoekers per categorieën uit de jaren 2014-2017 en de incidenten meldingen is berekend hoe vaak **in relatieve zin**² een categorie bezoekers rond Engelsmanplaat / Rif een incident veroorzaakt, zie Tabel 1. Vier jaren achtereen zijn voldoende om daaruit een patroon af te leiden. De surfers (wind- en kitesurfers) springen er duidelijk uit in negatieve zin. Daarna komen de zeil- of motorjachters met constant twee procent, terwijl dit is toch een goed geïnformeerde categorie bezoekers zou moeten zijn. Wisselende, toenemende of soms hoge percentages zijn te zien bij de “diverse vliegtuigen”, RIB’s/rubberboten, rondvaartboten, vissersboten en overige beroepsvaartuigen. In positieve zin vallen de wadlopers op: in vier jaar achtereen zijn geen incidenten gemeld. Van kajakkers is in vier jaar slechts één keer 1% gemeld.

Tabel 1 Relatief aantal incidenten per categorie (in %)

	2014	2015	2016	2017
totaal/incident in %	%	%	%	%
zeil- of motorjachten	2	<1	2	2
kajak	0	0	0	1
surfer	3	27	15	13
vliegtuig	1	2	0	1
RIB/rubberboot	0	7	1	0
rondvaartboot	0	0	2	3
wadlopers	0	0	0	0
vissersboot	0	0	3	6
overige beroepsvaartuig	<1	0	0	2

Discussie

Uit ander onderzoek is gebleken dat de bekendheid met de Erecode over de jaren heen is afgenomen (Heslinga 2017). Dat kunnen wij uit eigen ervaring bevestigen. De mensen die zelfstandig de Engelsmanplaat bezoeken (jachten, kajakkers) gebruiken vooral een (Wadden-)zeekaart als informatiebron (hoewel niet altijd actueel, Heslinga en Sijtsma 2017). Op dit kaart staan de “artikel 20-gebieden” (al dan niet met zogenaamde “dynamische zonerings”). Die informatie is duidelijk en levert geen discussie. Rif is zo’n artikel 20 gebied, Engelsmanplaat zelf niet.

Erecode werkt niet voor HVP's

² (aantal incidenten : totaal aantal) x 100

Heel anders is het gesteld met de toegankelijkheid van hoogwatervluchtplaatsen (HVP's). Naar de ervaring van de wadwachters weet een groot deel van de bezoekers nauwelijks wat ze zich bij een HVP moeten voorstellen. Een HVP wordt in de vlakke Waddenzee vaak niet herkend. Zelfs grote groepen opvallende vogels (bv. driehonderd scholeksters) worden vaak niet gesignaleerd. De Erecode biedt op papier voldoende rust voor vogels op HVP's, maar voor een flink aantal mensen werkt de Erecode niet.

Uit de **Erecode voor wadliefhebbers** (www.ikpasopphetwad.nl).

Vogels:

- *Vaar niet te dicht langs hoogwatervluchtplaatsen.*
- *Anker op voldoende afstand van hoogwatervluchtplaatsen.*
- *Ga pas van boord als vogels die op de waterlijn foerageren zijn verdwenen.*
- *Loop niet naar groepen vogels toe.*
- *Blijf als groep(je) dicht bij elkaar en waaier niet uit.*
- *Houd extra afstand tot grotere vogels, zoals wulp en lepelaar.*
- *Houd afstand tot broedende vogels en vogels met jongen.*
- *Zorg dat u bij opkomend water weer op tijd aan boord bent, zonder de vogels te verstoren.*
- *Weet dat als de eerste vogels opvliegen, u te dichtbij komt.*

Daar komt bij dat de folders van Staatsbosbeheer ook niet altijd duidelijk zijn. Op de folder Engelsmanplaat uit 2016 staat op de kaart bij Engelsmanplaat zelf nog "niet betreden 3 uur voor HW tot 3 uur na HW" maar in de folder van 2017 is die tekst in de kaart weggefallen. Het is zelfs zo dat een enkeling die prima geïnformeerd is en zelfs de verschillen tussen folders kent, daar bewust een beroep op doet. Als je dan botweg beweert "geen vogels gezien te hebben" dan mag je er dus wel aan land. Voor de wadwachters kan dat tot vervelende situaties leiden.

De grote lijn, interactie natuur en recreatie Engelsmanplaat

Als we achterover leunen en de interactie natuur en recreatie rond de Engelsmanplaat proberen te beoordelen, dan komen wij de volgende conclusies.

1. Engelsmanplaat is een **hotspot** voor zowel natuur als voor de (water)recreatie.
2. Het **belang** van de Engelsmanplaat **voor natuur én voor de (water)recreatie neemt** de laatste jaren toe:
  - * Het aantal bezoekers blijft stijgen.
  - * Het aantal broedvogels stijgt ook, vooral de kolonie Dwergsterns springt er uit.
  - * Het aantal trekvogels is hoog en min of meer constant (maximaal 60.000-70.000).
3. De bescherming door de toepassing van **artikel 20** (dynamische zonering van de sternbroedkolonies op het Rif) **werkt prima**. Er vindt slechts een minimaal aantal incidenten rond de broedkolonie plaats. De maatregel wordt breed geaccepteerd.
4. De bescherming van **trekvoegels** op Engelsmanplaat en Rif met de **Erecode voor wadliefhebbers** (www.ikpasopphetwad.nl) **schiet te kort**. De oorzaken hiervan zijn:
  - * De bekendheid met de Erecode is minimaal (Heslinga en Sijsma 2017: "flink afgenomen").
  - * De ligging van HVP's is slecht bekend.
  - * HVP's zijn in de vlakke Waddenzee voor de meeste mensen niet te zien en te herkennen. Vermelding van "HVP" op zeekaart zou duidelijkheid scheppen (overnemen van kaart Rijke Waddenzee)
  - * Enkelingen (meestal goed geïnformeerde kenners) zoeken bewust de mazen van de Erecode op ("niets gezien, dus ik mag hier komen").
5. Er is een zeer kleine groep recreanten die bewust de regels aan hun laars lapt.
6. Surfers (wind en kite) zijn een kleine groep recreanten die relatief veel problemen veroorzaakt.

7. De natuur in de Waddenzee fungeert in toenemende mate als achtergrond voor sportieve prestaties (actie en avontuur) in plaats van Nederlands belangrijkste natuurgebied.

Satellietopname Rif en Engelsmanplaat

ESA-Sentinel

Literatuur

Broedvogels:

Van Dijk A.J. 1993; Handleiding SOVON Broedvogelonderzoek. SOVON, Beek-Ubbergen.

Hustings F., Borggreve C., van Turnhout C. & Thissen J. 2004. Basisrapport voor de Rode Lijst Vogels volgens Nederlandse en IUCN-criteria. SOVON-onderzoeksrapport 2004/13. SOVON Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen.

Handbook of the Birds of Europe, The Middle East and North Africa.

SOVON
Databases BMP en kolonievogels.

Recreatie

Heslinga, Jasper en Frans Sijtsma 2017. Gedrag vaarrecreanten op de Waddenzee-seizoen 2016. Ik pas op het wad / MOCO.

Meijles, Eric, Michiel Daam, Frans Sijtsma en Marjan Vroom, 2017. Monitoring vaarrecreatie op de Waddenzee, seizoen 2016. Ik pas op het wad/MOCO.

Staatsbosbeheer

Verslagen vogelwachters, diverse jaren.

Website Telgroep Engelsmanplaat, monitoring pagina

<http://rg0.home.xs4all.nl/Engelsmanplaat/webpaginas/Monitoring.html>

Lijst van bijlagen:

- Bijlage 1. Vegetatie op Engelsmanplaat en Rif
- Bijlage 2 Rooster vogelwachters/wadwachters 2017
- Bijlage 3 HVP-tellingen zomerseizoen 2017
- Bijlage 4 Overige vogelwaarnemingen Engelsmanplaat en Rif
- Bijlage 5 Waarnemingen overige fauna
- Bijlage 6 en 7 Basisgegevens monitoring recreatie
- Bijlage 8 Overzicht incidenten

Oesterbanken

Foto: Kees Olsthoorn

Rif	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Biestarwegras				C	D		D	E		D		G
Zeeraket							D	A		B		E
Noordse helm								B		B		B
Zeepostelein								A				
Klein schorrekruid												B
Hiezel												
Klein schorrekruid							E	-		-		C
Gewone zoutmelde							C	-		-		
Zeekraal							C	-		-		A
Gewoon kweldergras							C	-		-		
Biestarwegras							B	-		-		C
Spiesmelde							B	-		-		B
Kustmelde							A	-		-		
Zeeraket												C
Plaat												
Zeekraal	C (?)	C (?)	C (?)	C (?)	C (?)		B	E	C	C		C
Engels slijkgras	C (?)	C (?)	C (?)	C (?)	C (?)		0	D	B	C		C

FLORON- abundantieschaal
'- = 0 ex
A = 1 ex
B = 2 - 5 ex
C = 6 - 25 exx
D = 26 - 50 ex
E = 51 - 500 exx
F = 501 - 5000 ex
G = > 5000

Rooster wadwachten in 2017

Van	Tot	Vogelwachters 2016
21-04	28-04	Fred Koster, Margo Neleman
28-04	05-05	Frans de Buijzer, Willem Tolman
05-05	12-05	Theo Baas, Yet Baas
12-05	19-05	Piet Veel, Marianne Narold
19-05	26-05	Kees Olsthoorn, Annabeth Olsthoorn
26-05	02-06	Harry Smit, Truce van der Pal
02-06	09-06	Arie Baas, Elly Stolwijk
09-06	16-06	Kees de Haan, Tineke de Haan
16-06	23-06	Gerjan Zwaan, Denise Zwaan
23-06	30-06	Saskia Mulder, Arjen Dijkstra
30-06	07-07	Jelle Mes, ...
07-07	14-07	Jan Huneman, Leny Huneman
14-07	21-07	Ron Mes, Ellen Pont
21-07	28-07	Frank Koster, Miriam Veeken
28-07	04-08	Theo Bakker, Mar Neeft
04-08	11-08	Marijke Schrier, Nico Jonker
11-08	18-08	Jeroen van Wetten, Rachel van Assema
18-08	25-08	Vasco van der Boon, Aielle Erens
25-08	01-09	Rinske Koster, Wout Bakker
01-09	08-09	Dries Olsthoorn, Anneke Bouman
08-09	15-09	Edwin Post, Rob Strietman

Bijlage 3

HVP-tellingen zomerseizoen 2017

HVP tellingen zomerseizoen 2017		Engelsmanplaat WG2310											
	Teldatum	25-apr	13-mei	20-mei	05-jun	27-jun	11-jul	15-jul	01-aug	12-aug	31-aug	03-sep	15-sep
Vogelsoort	Euring-code												
fuut	90		1	0	0								
aalscholver	720	5	6	13	9	23	15	23	63	92	48	16	36
lepelaar	1440		1	1	1	0				0		0	
Knobbel-zwaan	1520		0	0	0	0						0	
canadese gans (gr)	1661		0	0	0	0						0	
brandgans	1670		0	0	0	0						0	
rotgans	1680	4	0	0	0	0						0	3
bergeend	1730	2	4	0	3	4	6	3		1		19	550
smient	1790		0	0	0	0						0	
wintertaling	1840		0	0	0	0						0	6
wilde eend	1860		0	0	0	0						0	
eidereend	2060	15	68	93	90	143	80	220	100	132	30	230	72
zwarte zeeëend	2130		0	0	0	0	4					0	
middelste zaagbek	2210		0	0	0	0						0	
slechtvalk	3200		0	0	0	0				1		1	
scholekster	4500	360	1	5	26	8		650	1800	0	1510	3020	750
kluut	4560		0	0	0	0						0	
Bontbek-plevier	4700		3	0	0	0				13	24	318	
zilverplevier	4860	850	675	1700	0	0			5	0	2300	1750	4000
kanoet	4960	150	15000	14000	0	0	20	42	8700	2700	3200	0	150
Drieteen-strandloper	4970	270	250	600	0	0		200		658	1010	3360	300
kleine strandloper	5010		0	0	0	0						0	
Krombek-strandloper	5090		0	0	0	0						0	
bonte strandloper	5120	6100	6900	5200	0	11	20	150	6800	200	19000	41800	2000
rosse grutto	5340	230	3400	1600	0	0	10	1	6500	0	2100	290	20
regenwulp	5380		0	0	0	0					1	0	
wulp	5410	390	3	0	0	2		1280	2500	0	2400	4500	2800
zwarte ruiter	5450		3	0	0	0						0	
tureluur	5460		5	0	0	0	6					0	
Groenpoot-ruiter	5480	4	25	4	0			223	20	410	5	1	
steenloper	5610		0	0	0			1		18	25	15	10
Dwerg-meeuw	5780		0	0	0							0	
kokmeeuw	5820	9	20	1	20	103	1050	2050	2000	0	2550	10300	1700
Storm-meeuw	5900	20	40	90	50	0	255	500	5000	0	2150	530	640

kleine mantelmeeuw	5910		20	3	4	0	1	0		2	73	27	1
zilvermeeuw	5920	60	45	35	310	40	80	0	700	0	171	32	506
grote mantelmeeuw	6000		4	0	0	0			10	0	21	8	3
meeuw spec	6049		0	0	0	0						0	
reuzenster	6060		0	0	0	0				1		0	
grote stern	6110		0	0	0	0		1		0		0	
visdief	6150		0	0	0	0						0	
noordse stern	6160		0	0	0	0						0	
visdief / noordse stern	6169		0	0	0	0		10		55	80	0	
dwergstern	6240		0	0	0	0		0				0	
zwarte stern	6270		0	0	0	0				14		0	
brilduiker													
grauwe gans			3										
blauwe reiger													
Totaal		8469	26476	23345	513	334	1547	5354	34198	4297	36698	66217	13547

HVP tellingen zomerseizoen 2017	Rif	WG 2320												
Teldatum	25-apr	13-mei	20-mei	05-jun	27-jun	11-jul	15-jul	01-aug	12-aug	31-aug	03-sep	15-sep		
Vogelsoort	Euring-code													
fuut	90		0	0	0						0	1		
aalscholver	720	75	34	14	6	24	9	27	20	57	37	0	81	
lepelaar	1440		0	0	0	0				1		0		
knobbelzwaan	1520		0	0	0	0						0		
canadese gans (gr)	1661		0	0	0	0						0		
brandgans	1670		0	0	0	0						0		
rotgans	1680		2	0	0	0						0		
bergeend	1730		0	2	0	0		6		0		0	4	
smient	1790		0	0	0	0						0		
wintertaling	1840		0	0	0	0						0		
wilde eend	1860		0	0	0	0						0		
eidereend	2060	440	460	735	705	815	425	497	220	649	131	320	450	
zwarte zeeëend	2130		0	0	0	1						0		
middelste zaagbek	2210		0	0	0	0						0		
slechtvalk	3200		0	0	0	0				0		0		
scholekster	4500	260	260	71	2	453	1020	815	2400	4600	1050	830	2800	
kluut	4560		0	0	0	0						0		
bontbekplevier	4700		0	0	0	0				0		0		

zilverplevier	4860	30	0	320	0	0				928	1	0	2600
kanoet	4960		150	380	0	0	70	800	5800	29900		0	1900
drieteenstrandloper	4970	40	0	340	100	5	20	240	30	1950	1200	770	1100
kleine strandloper	5010		0	0	0	0						0	
krombekstrandloper	5090		0	0	0	0						0	
bonte strandloper	5120	580	0	0	0	0	920	2000	3200	15100		0	15000
rosse grutto	5340		0	0	0	0		30	3300	2530	170	120	5300
regenwulp	5380		0	0	0	0						0	
wulp	5410		0	0	0	502	1340	260	750	5940	450	0	2000
zwarte ruiter	5450		0	0	0	0						0	
tureluur	5460		0	0	0	0						0	
groenpootruiter	5480		0	0	0	0		0		0		0	
steenloper	5610	40	0	0	0	0		0		0	9	0	80
dwergmeeuw	5780		0	0	0	0						0	
kokmeeuw	5820	15	75	0	0	3000	1670	10000	1500	3850		0	3800
stormmeeuw	5900		250	170	85	1000	830	7000	3600	5700		0	2400
kleine mantelmeeuw	5910	6	0	2	85	1000	57	2000	110	79	65	155	74
zilvermeeuw	5920	130	80	3	365	1000	410	1920	1000	124	185	130	1000
grote mantelmeeuw	6000	2	1	2	20	40	3		11	32	13	31	31
meeuw spec	6049		0	0	0	0					1700	1000	
reuzenster	6060		0	0	0	0				0		0	
grote stern	6110		25	0	0	0	4	200		1060		0	
visdief	6150		0	0	0	141						0	
noordse stern	6160		0	0	0	71						0	
visdief / noordse stern	6169	36	0	67	0	0	180	300		6200	100	0	
dwergstern	6240	4	0	0	0	0	520	310		50		0	
zwarte stern	6270		0	0	0	0				0		0	
brilduiker			3										
grauwe gans			8										
grote jager											1		
Totaal		1658	1348	2106	1368	8028	7478	26405	21941	78750	5112	3356	38620

Bijlage 4

Overige waarnemingen vogels

Alle waarnemingen
zijn opgenomen in
waarneming.nl.

soort	aantal	datum	bijzonderheden
Lepelaar	1	23/04	Oude Smeriggat
Tapuit	1	02/05	Rif
Wespendief	1	02/05	Rif Oost
Slechtvalk	2	01/05	EMP
Koperwiek	1	01/05	EMP Oost
Huiszwaluw	1	02/05	Rif Oost
Lepelaar	1	30/04	fouragerend op westelijk deel EMP
Lepelaar	1	02/05	fouragerend op NO-hoek EMP
Lepelaar	3	03/05	rustend tijdens HW op westerlijk deel EMP
Slechtvalk	2	03/05	vrouw in hokje op Baken, man buiten ervoor, circa 3 uur lang
Slechtvalk	2	05/05	vrouw zitten/plat zittend in hokje op Baken, man buiten boven, 5 uur lang
Bruine kiekendief	4	05/05	doortrek oost
Oeverzwaluw	1	05/05	doortrek oost
Boerenzwaluw	1000-den	05/05	doortrek oost
Huiszwaluw	1	05/05	doortrek oost
Vink	1	05/05	doortrek oost
Groenling	1	05/05	doortrek oost
Slechtvalk	1	06/05	rustend op Hiezel
Slechtvalk	1	07/05	langs huisje vliegend en op de Hiezel
Slechtvalk	1	08/05	jagend en verjagend op de Hiezel
Slechtvalk	1	09/05	zittend op het midden van de Hiezel
Slechtvalk	2	10/05	mannelijke met HW jagend op de Hiezel en om 17.00 u op het Rif zittend op prooi, om 17.30 op baken bij de kist vrouwtje zat erin.
Slechtvalk	2	11/05	op het baken, jagend over de Hiezel en Engelsmanplaat
Boerenzwaluw	3	11/05	om het huisje van west naar oost
Slechtvalk	2	12/05	baken Hiezel
Boerenzwaluw	200	13/05	doortrek oost, minimaal 200
Slechtvalk	2	13/05	tp
Slechtvalk	2	15/05	tp
Boerenzwaluw	7	16/05	doortrek oost
Slechtvalk	2	16/05	tp, en jagend op Calidris spec
Zwarte stern	2	16/05	enkele minuten rondom Hiezel, daarna richting NO
Rotgans	1180	16/05	doortrek in de avonden Oost
Rotgans	4900	17/05	doortrek in de avonden Oost
Strandplevier	1	17/05	Rif oost
Boerenzwaluw	34	17/05	doortrek oost
Slechtvalk	2	17/05	spectaculaire gecombineerde jachtvluchten met uiteindelijk succes met 2 prooien
Regenwulp	3	18/05	tp
Boerenzwaluw	9	18/05	tp

Buizerd	1	19/05	Rif doortrek oost
Boerenzwaluw	29	19/05	doortrek oost
Rotgans	1	06/06	zwemmend langs huisje
Slechtvalk	2	18/06	op het baken, vrouwtje voor de kast
Middelste zaagbek	8	19/06	vliegend r oost over OSG
Regenwulp	1	19/06	over plaat richting oost
Tijftjaf	1	21/06	op werkschuit aannemer
Buizerd	1	21/06	ri west over hiezel, verstoring HVP
Middelste zaagbek	8	21/06	8 in OSG
Drieteenstrandloper	1	21/06	in aanspoelzone in zuiddeel kolonie rif
Blauwe reiger	1	21/06	ri west over Rif, verstoring HVP
Slechtvalk	1	21/06	west kant Rif, vers geslagen postduif later in de buurt gevonden
Strandplevier	1	22/06	Met twee pullen, oostkant Rif
Spreeuw	1	23/06	even op huisje
Regenwulp	1	23/06	op EMP
Slechtvalk	1	23/06	HVP op EMP onrust, ws ook SV, later zittend op Rif
Zilverplevier	30	23/06	ri W over EMP
Lepelaar	1	24/06	ri W over EMP
Wintertaling	1	24/06	man in Smerig gat
Witte Kwikstaart	1	24/06	ri NO over EMP

VERHUIZING NAAR NIEUWE WADWACHTPOST

Kleine zilverreiger	1	02/08	garnalenvangend in prieltje bij huisje
Kleine zilverreiger	1	02/08	vliegend voorbij huis
Boerenzwaluw	1	06/08	ri O over Plaat
Buizerd	1	07/08	recht over huis ri. Rif en daarna West
Fuut		08/08	over Hiezel ri. ZO
Slechtvalk	1	08/08	vlak langs huis ri. Zuid. Veel vogels gaan op de wieken
Kleine jager	1	09/08	onder Rif langs ri. West, achterna gezeten door een groep kokmeeuwen
Lepelaar	30	10/08	op verschillende plekken bij Wierumerwad aan het foerageren
Lepelaar	14	13/08	zuidrand met HW
Kleine jager	1	13/08	plaat met HW
Slechtvalk	2	14/08	plaat met HW, een met prooi later door ander ex. Overgenomen
Zwarte zee-eend	14	14/08	N van Rif naar W
Witte kwikstaart	1	14/08	huis
Torenvalk	1	15/08	Richting W
Slechtvalk	1	15/08	met HW
Slechtvalk	2	16/08	Plaat met Hw
Slechtvalk	1	16/08	Rif met HW
Morinelpevier	1	16/08	Plaat met HW
Goudplevier	1	16/08	n West
Goudplevier	1	16/08	Rif
Tapuit	2	16/08	Rif
Buizerd	1	16/08	boven huis
Bontbekplevier	14	16/08	Rif met HW
Torenvalk	1	16/08	naar W
Bruine kiekendief	1 vr	17/08	Plaat

Slechtvalk	2	17/08	Rif
Zwarte zee-eend	40	17/08	naar W N van rif
Oeverloper	1	17/08	huis
Watersnip	2	17/08	naar West
Bruine kiekendief	1 vr	17/08	naar O
Torenavalk	6	17/08	Rif
Bontbekplevier	23	17/08	Rif met HW
Wintertaling	6	17/08	naar O
Blauwe reiger	2	17/08	naar O
Blauwe reiger	3	17/08	Rif
Regenwulp	1	17/08	plaat
Grote mantelmeeuw	120	17/08	Noordrif met LW
Grote stern	340	17/08	Noordrif met LW
Tapuit	1	17/08	Rif
Slechtvalk	2	18/08	Plaat
Regenwulp	2	18/08	Plaat
Torenavalk	2	18/08	Plaat
Tapuit	1	18/08	Plaat
Bontbekplevier	67	18/08	Plaat met HW
Zwarte ruiter	1	18/08	Plaat
Bruine kiekendief	2	18/08	naar O
Watersnip	1	18/08	Plaat
Tapuit	1	18/08	Rif
Tapuit	1	19/08	Plaat
Blauwe reiger	3	19/08	Plaat naar O
Slechtvalk	2	19/08	Plaat
Kluut	15	20/08	Plaat naar O
Slechtvalk	2	20/08	Plaat
Torenavalk	1	20/08	Plaat
Boerenzwaluw	3	20/08	Plaat
Lepelaar	8	21/08	plaat
Witte kwikstaart	1	23/08	Rif
Boerenzwaluw	2	23/08	Rif
Torenavalk	1	23/08	Plaat naar O
Slechtvalk	2	23/08	Plaat
Reuzenster	> 2	23/08	Plaat
Buizerd	1	24/08	Plaat
Bontbekplevier	1	24/08	Plaat
Middelste zaagbek	4	24/08	Westgat
Reuzenster	>2	24/08	Plaat
Boerenzwaluw	1	25/08	Plaat
Bruine kiekendief	1	25/08	Rif
Torenavalk	1	25/08	Rif
Lepelaar (dood)	1	25/08	Rif
Buizerd	1	25/08	Plaat
Reuzenster	> 2	25/08	Plaat
Zwarte stern	2	26/08	Smeriggat
Wilde eend	5	26/08	Smeriggat
Lepelaar	6	26/08	Plaat
Slechtvalk	1	26/08	Plaat
Steenloper	3	26/08	Plaat
Tapuit	2	28/08	huis

Gekraagde roodstaart	3	28/08	huis
Gele kwikstaart	1	28/08	huis
Fitis	1	28/08	huis
Slechtvalk	1	28/08	Plaat
Buizerd	2	28/08	over huis
Bruine kiekendief	1	28/08	over huis
Lepelaar	30	29/08	Plaat
Grote jager	1	29/08	langs huisje
Buizerd	1	29/08	huis
Bontbekplevier	35	29/08	Plaat
Steenloper	20	29/08	Plaat
Slechtvalk	1	29/08	Plaat
Dwergstern	30	29/08	Plaat
Blauwe kiekendief	1	30/08	Smeriggat
Boerenwaluw	6	30/08	huis
Bruine kiekendief	1	30/08	huis
Witte kwikstaart	1	30/08	huis
Slechtvalk	1	30/08	plaat
Reuzenstern	3	31/08	Wierummerwad
Bruine kiekendief	1	01/09	Rif
idem	1	01/09	Rif
Grote stern	250	01/09	Smeriggat
Slechtvalk	1	01/09	Rif
Tapuit ()	1	04/09	huis
Slechtvalk	1	04/09	Rif
Witte kwikstaart	1	05/09	huis
Slechtvalk	2	05/09	Baken / later op HVP
Slechtvalk	1	05/09	Tijdens HVP/Hiezel
Tapuit	1	05/09	Hiezel
Tapuit	1	05/09	Huis
Fitis	2	06/09	Huis
Boerenwaluw	4	06/09	over plaat
Gekraagde roodstaart	1	06/09	Rif
Slechtvalk	1	06/09	Rif
Slechtvalk	1	07/09	Plaat
Witte kwikstaart	1	07/09	Plaat
Gele kwikstaart	1	07/09	Huis
Boerenwaluw	2	08/09	Plaat
Slechtvalk	2	08/09	Baken

Bijlage 5

Waarnemingen overige organismen Engelsmanplaat en Rif 2017

In onderstaande tabel zijn de waarnemingen van andere organismen dan vogels opgenomen. Alle waarnemingen zijn opgenomen in waarneming.nl.

Engelsmanplaat

Datum	Bijzonderheden en aantal	Soort
09-08-17	?	Ganzenvoet spec. - <i>Chenopodium spec.</i>
09-08-17	?	Klein schorrenkruid - <i>Suaeda maritima</i>
09-08-17	?	Zeeraket spec. - <i>Cakile spec.</i>
25-07-17	1 dood	Bruinvis - <i>Phocoena phocoena</i>
01-07-17		1 Pijlstaart onbekend - <i>Sphingidae spec.</i>
22-05-17	1 langstrekkend west	Atalanta - <i>Vanessa atalanta</i>
22-05-17	1 langstrekkend west	Atalanta - <i>Vanessa atalanta</i>
22-05-17		1 <i>Cimbex connatus</i> ³
22-05-17		1 Hommel onbekend - <i>Bombus spec.</i>
21-05-17		1 Hommel onbekend - <i>Bombus spec.</i>
16-05-17	20 (schatting), imago, handvangst en losgelaten	Penseelkrab - <i>Hemigrapsus takanoi</i>
16-05-17	2 (exact aantal), imago, gezien	Blaasjeskrab - <i>Hemigrapsus sanguineus</i>
16-05-17	1 (exact aantal), imago, gezien	Gewone Pendelvlieg - <i>Helophilus pendulus</i>

Rif

Datum	Bijzonderheden en aantal	Soort
08-09-17	1 dood	Bruinvis - <i>Phocoena phocoena</i>
21-08-17	40 (schatting), bloeiend	Zeeraket - <i>Cakile maritima</i>
20-08-17	290 (schatting)	Eider - <i>Somateria mollissima</i>
08-08-17	1, (exact aantal), juveniel, ziek/gewond	Gewone Zeehond - <i>Phoca vitulina</i>
06-07-17	1, (exact aantal), juveniel, ziek/gewond	Gewone Zeehond - <i>Phoca vitulina</i>

³ soort Knotssprietbladwesp

Bijlage 6 **Vergelijking oude** (2016 en eerder) **en de nieuwe Excel-tabel** (2017)

<2016	2017
Recreatieschepen verblijvend (alle typen*)	Recreatieschepen verblijvend
Aantal recreatieschepen dat rond Engelmanplaat / Rif droogviel (excl kayak)	n Recreatieschepen dat rond Engelmanplaat / Rif droogviel (excl.kayak, surfers, RIBs)
Aantal kayakers	Kayakers
Aantal windsurfers + kitesurfers	Windsurfers + kitesurfers
Aantal RIB's passerend en/of met bezoekers aan wal	RIB's met bezoekers aan wal
Aantal mensen dat vanaf vaartuig E'plaat / Rif betreedt	Mensen die vanaf eigen motor/zeiljacht/kajak/surf/RIB E'plaat / Rif betreden
Aantal daarbij meegenomen honden	Daarbij meegenomen honden
Aantal daarvan loslopend	Daarvan loslopend
Aantal keren dat personen (of schepen) in gesloten gebied komt (incl hvp)	n keren dat personen (of schepen) in gesloten gebied komen (incl hvp)
Vliegtuigen, helicopters, straaljagers, overig vliegend	Vliegtuigen, helicopters, straaljagers, overig vliegend
Aantal vliegtuigen, heli's, straaljagers, overig passerend	Vliegtuigen, heli's, straaljagers, overig passerend
Aantal dat daarbij vogels "verstoot" (naar interpretatie van wadwacht)	n dat daarbij vogels "verstoot" (naar interpretatie van wadwacht)
Aantal dat daarbij zeehonden "verstoot" (naar interpretatie van wadwacht)	n dat daarbij zeehonden "verstoot" (naar interpretatie van wadwacht)
Aantal Rondvaartboten*	Rondvaartboten / robbentochten
Aantal wadlopers aangevoerd per boot	Rondvaartboten
Wadlopers	Bezoekers aangevoerd per rondvaartboot
Aantal wadlopers lopend van de wal (excl. wadwachten)	Wadlopers
Wadwachten zelf	Wadlopers lopend van de wal (excl. wadwachten)
Aantal keren ronde over E'plaat lopend (LW; excl. nabijheid huisje)	Wadwachten zelf
Aantal keren ronde (deel van) Rif (verkenning broedvogels)	Aantal keren ronde over E'plaat lopend (LW; excl. nabijheid huisje)
Aantal keren ronde overig gebied	Aantal keren ronde (deel van) Rif (verkenning broedvogels)
Aantal rondvaarten met rubberboot	Aantal keren ronde overig gebied
Aantal wadlopende wadwachten van/naar de wal	Rondvaarten met rubberboot
Eventuele beroepsvaartuigen (bv kokkelvisser)	Wadlopende wadwachten van/naar de wal
Aantal kokkelvisser (de schepen)	Eventuele beroepsvaartuigen (bv kokkelvisser)
Aantal overige schepen beroeps	(Kokkel)visser (de schepen)
	Overige schepen beroeps
	Zeehondengebied
	Aantal keren dat personen het gesloten zeehondengebied betreden/aanleggen/droogvallen

Basisgegevens monitoring recreatie 2017

Jachten, rondvaarten, wadlopers, vliegtuig, wadwachten	2017
<i>AANTALLEN per monitoringsetmalen (n)</i>	133
Recreatieschepen verblijvend (alle typen*)	
Recreatieschepen dat rond Engelmanplaat / Rif droogviel (excl kayak, surfers, RIBs)	439
Kayakkers	83
Windsurfers + kitesurfers	24
RIB's met bezoekers aan wal	66
Mensen die vanaf eigen motor/zeiljacht/kajak/surf/RIB E'plaat / Rif betreden	773
Daarbij meegenomen honden	25
Daarvan loslopend	8
Keren dat personen (of schepen) in gesloten gebied komt (incl hvp)	12
Rondvaartboten / robbentochten	
Rondvaartboten	110
Bezoekers aangevoerd per rondvaartboot	3866
Wadlopers	
Wadlopers lopend van de wal (excl. wadwachten)	855
Vliegtuigen, helicopters, straaljagers, overig vliegend	
Vliegtuigen, heli's, straaljagers, overig passerend	331
Dat daarbij vogels "verstoort" (naar interpretatie van wadwacht)	7
Dat daarbij zeehonden "verstoort" (naar interpretatie van wadwacht)	2
Zeehonden	
Aantal keren dat personen het gesloten zeehondengebied betreden/aanleggen/droogvallen	1
Eventuele beroepsvaartuigen (bv kokkelvissers)	
(Kokkel)vissers (de schepen)	17
Overige schepen beroeps	55
Wadwachten zelf	
Aantal keren ronde over E'plaat lopend (LW; excl. nabijheid huisje)	97
Aantal keren ronde (deel van) Rif (verkenning broedvogels)	61
Aantal keren ronde overig gebied	14
Rondvaarten met rubberboot	11
Wadlopende wadwachten van/naar de wal	28

Overzicht incidenten 2017

datum	begin	eind	HW	bron / beschrijving	WAAR	wat / aantallen	Mate van verstoring
23-04-17	?	?	?	Rondvaartschip Silverwind	Oost-Rif	Broedvogels. Dag ervoor de schipper van de Silverwind geïnformeerd over de vestiging en gevraagd langs de randen van het Rif te lopen. Vandaag toch met een 40 tal bezoekers van de oostpunt van het Rif aangemeerd en dwars door het kwetsbare gebied gelopen. Actie contact gezocht met het schip gevraagd of er verbinding was met de groep. Dit bleek het geval. Educatie gegeven en gevraagd het midden van het Rif (vestiging gebied) te verlaten. Hier werd direct gehoor aan gegeven.	ernstig
22-05-17	20:00	21:15	20:37	"Wekelijkse oefening KNRM" Een in volle snelheid rondjes varende reddingboot vlak onder de wal van de Hiezel. Twee mannen liepen tijdens de oefening op de Hiezel. Oefening in het redden van drenkelingen in een branding. Via MS Krukel	Hiezel bij HVP	Alle vogels van Hiezel en oostkant HVP op Engelsmanplaat weggevlogen o.a. veel stormmeeuwen	ernstig
24-05-17	10:45	10:50	10:06	Vliegtuig Kustwacht	Pinkegat / (Nieuwe) Smeriggat	Zeilboot in de problemen. Contact met MS Krukel die daar aanwezig is. Waddenunit regelt dit af.	matig
27-06-17	10:00	10:20	13:29	motor/zeiljacht. Huurboot uit Oostmahorn.	Rif-west	Gewone zeehonden (42 volwassen en 20 jongen) worden verstoord	zeer ernstig
3-07-17	17:15	18:22	18:45	Twee (drie) windsurfers. Rood/zwart en rood/geel.	Hiezel	Hoogwatervluchtplaats. Eiders, aalscholvers, bergeenden, kok-, zilver-, stormmeeuwen. Enkele stops op zuidpunt Hiezel verstoorden de vogels. Het surfen zelf niet.	ernstig
18-07-17	13:45	14:15		museum garnalenvisser ZK4	Rif. Afgezet broedgebied	Van de groep afkomstig van de ZK4 loopt een tweetal het met borden afgezette gebied in. Daar zitten nu geen broedvogels meer maar dat weet de schipper waarschijnlijk niet.	geen
19-07-17	19:15	20:45		Hardloper + kinderen vanaf Ideaal (tweemast "maatkast") met twee rubberboten. Foto en film apart.	Hiezel en Engelsmanplaat	Leggen aan bij Hiezel. Man met kinderen zwemmen naar de kant (exact HW). Man loopt als een gek rond zwaaiend met armen om de vogels weg te jagen. Keert na kilometer om. Men kijkt met verrekijkers naar de wadpost. Men is zich goed bewust van wat er gebeurt.. Later gaat één rubberboot met vier zwemmers in wetsuit naar noordkant E-plaat. Zwemmen onder begeleiding van Ideaal dwars over naar Schier. Later is de schipper hierover aangesproken door de Waddenunit.	zeer ernstig
28-07-17						Hoogwatervluchtplaats. Surfen gedurende een uur aan de noordkant van Rif. Veroorzaken constant verstoring. Gaan regelmatig aan de wal. Harde wind geen mogelijkheid om in te grijpen. Waddenunit gealmeerd die tracht vanaf de wal ze aan te spreken.	ernstig
	13:55	15:25	14:56	vier windsurfers FOTO	langs Hiezel naar Oost-Rif		
5-08-17	12:30	12:55	16:00	motor/zeil-jacht MELITE uit Kampen	Hiezel	40 wulp, 10 scholekter drie en half uur voor LW	licht
7-08-17	13:50	14:30	11:21	zeilboot Lemmer 38	Oude Smeriggat	Drooggevallen boot wordt schoongeborsteld. Twee kinderen van 10-12 jaar spelen in omgeving boot en verstoren ongemerkt 50 scholeksters. Later de schipper aangesproken. Enthousiaste en bewuste wadvaarders, maar dit hadden ze gemist. Ze hadden een emmer plastic verzameld op het Rif. Berouwvol, "Zal niet weer gebeuren"	licht

13-08-17	15:30	18:00	15:00	Kokkelaar Internos TX 31	Hiezel; Engelsmanplaat	13 personen worden met rubberboot op de Hiezel afgezet. Circa 5000-10.000 vogels vliegen op. Groep loopt door naar het bakken voor een asverstrooiing. Na aanspreken meldt de schippersvrouw dat ze weet dat het niet mag en dat de boete maar op naam van TS31 moet komen. Gevraagd wordt om met de groep terug te keren en te wachten tot 3h na HW. Dat gebeurt niet en de groep blijft tot 17:30 h op de Hiezel. Nadat men aan boord terug is blijkt het schip niet los te kunnen komen. Ook niet op 14-8-2017 03:10 h. Op 14-8 komt schippersvrouw met de zeekaart en betoogt dat het nergens staat dat je 3h voor - 3h na HW niet op HVP mag komen (=erecode).	zeer ernstig
22-08-17	10:29	10:35	11:40	twee straaljager vliegen laag over (lager dan normaal) --> NNW	gehele omgeving alle deel gebieden	Alles in de verre omtrek vliegt minutenlang panisch heen en weer. 35.000 vogels (alle denkbare soorten)	zeer ernstig
23-08-17	13:00	17:00	12:26	Twee Kajakers van Groninger zeekajakvereniging (Peter Hondebrink). Bekend met gebied, maar kent Erecode niet. Uitgebreid verslag elders.	Hiezel	Hoogwatervluchtplaats duizenden steltlopers	matig
26-08-17	11:15	11:40	14:26	hardvisser/Kokkelaar HA19 Polaris	Engelsmanplaat (zuid)	Eén persoon met rubberboot lopend over zuidzijde Engelsmanplaat. 4500 wulpen, 700 scholeksters, >1000 zilverplevieren, 1500 komeeuwen opgepest die vliegen in paniek naar Het Rif	ernstig
26-08-17	16:00	16:15	14:26	motor/zeiljacht Roeiboot van jachtje op de Hiezel om de hond uit te laten	Hiezel	600 meeuwen, 40 aalscholwers, 50 bontjes, 40 drieteenstrandlopers verstoord vliegen rond de Engelsmanplaat en landen weer.	matig
27-08-17	10:15	10:45	15:07	rubberboot 58-95-YV van jacht Hunze uit Zoutkamp. Man vrouw met loslopende hond	Hiezel en fourageergebied vogels	Aangesproken met als antwoord dat wij ook los lopen. Uitleg gegeven. "Geef maar een bon ... Ik betaal jaarlijks 1500 aan bekeuringen. € 60 kan er wel bij."	licht
28-08-17	14:57	15:07	15:07	twee Straaljagers F16 vanaf Westgat naar ZW over de Engelsmanplaat op circa 400 m	Engelsmanplaat (zuid)	Hoogwatervluchtplaats: gedurende 10 minuten vliegen op: 15000 Bonte strandlopers, 2500 Rosse grutto, 1000 zilverplevier, opvallend is dat wulpen en meeuwen blijven zitten.	ernstig
8-09-17	15:20	15:30	12:46	Wadvaarder (met verenigingsvlag)	Rif-oost	Hoogwatervluchtplaats plus 8 aalscholwers, 120 eiders	ernstig
9-09-17	14:33	14:45	13:14	Zeiljacht Ielgros (met Wadvaardersvlag) laat in Oude Smeriggat vlak voor oostRif de zeilen zakken	Rif-Oost	Hoogwatervluchtplaats plus 17 aalscholwers, 105 eiders vliegen zwemmen weg ("niet opgemerkt"). Geadviseerd om de zeilen eerder in de Zoutkamperlaag al te strijken.	ernstig
12-09-17	14:00	15:30	13:25	Windsurfers vlak langs het OostRif en later het Rif op	Rif-midden, Rif-oost	Aanvankelijk 50 aalscholwers, 200 meeuwen, 50 eiders; later 1000 meeuwen, 2000 scholeksters.	ernstig

Figuur 8 Surfers bij het Rif, 12-9-2017

